

Οι πρώτοι ζωγράφοι του Αιγαίου

Στον Στρόφιλα της Ανδρου ήλθε στο φως ένας οικισμός της τελικής νεολιθικής εποχής (τέλη της 4ης χιλιετίας π.Χ.) καθώς και βραχογραφίες εξαιρετικής σημασίας, «πρόγονοι» των τοιχογραφιών της Θήρας, που απεικονίζουν πλοία και ζώα

Ανδρος, το οροπέδιο του Στρόφιλα όπου ο νεολιθικός οικισμός

Το σχέδιο ενός πλοίου επάνω στον βράχο. Αγρια ζώα και πτηνά. Σχήματα συμβολικά, που παραπέμπουν σε τελετουργικά προϊστορικά θέματα και άλλα, αδιάγνωστα ακόμη. Στον Στρόφιλα της Ανδρου, όπου ήρθε στο φως οικισμός της τελικής νεολιθικής εποχής, οι παραστάσεις που απεικονίζουν όντα και αντικείμενα, εύκολα αναγνωρίσιμα και σήμερα, συνιστούν ένα από τα πλέον ενδιαφέροντα αρχαιολογικά σύνολα των τελευταίων χρόνων. Πρόκειται για βραχογραφίες που διανύουν χιλιετίες για να φθάσουν ως εμάς, μεταφέροντας μέσα από τα θέματά τους σημαντικές πληροφορίες για τους ανθρώπους της εποχής, το φυσικό περιβάλλον, τις δραστηριότητες και τις τελετουργίες τους. Ωστόσο, πέραν αυτών, *«είναι έργα που αποτελούν μακρινούς αλλά γνήσιους προγόνους της εικονιστικής τέχνης των προϊστορικών Κυκλάδων, η οποία γνώρισε στα μέσα της 2ης χιλιετίας π.Χ. την αποκορύφωσή της στις αριστουργηματικές, μνημειακές τοιχογραφίες της Θήρας»*, όπως λέει η αρχαιολόγος κυρία **Χριστίνα Τελεβάντου**, η οποία έχει αποκαλύψει τις βραχογραφίες της Ανδρου.

Επικοινωνία

Στο Αιγαίο της τελικής νεολιθικής εποχής, δηλαδή στα τέλη της 4ης χιλιετίας π.Χ., λίγο πριν από την έναρξη της εποχής του χαλκού που θα έφερνε την εξέλιξη στον πολιτισμό, σε αυτό το «σκοτεινό» ή αδιευκρίνιστο πέρασμα από τη μία περίοδο στην άλλη, οι άνθρωποι είχαν ήδη αναπτύξει έναν τρόπο επικοινωνίας και μετάδοσης πληροφοριών μέσω της απεικόνισης παραστάσεων.

Βραχογραφήματα της προϊστορικής εποχής, συνήθως γραμμικά (σπανίως εικονογραφικά), έχουν βρεθεί και σε άλλα μέρη της Ελλάδας σε βραχοσκεπές ή σε σπήλαια. Είναι η πρώτη φορά όμως που αποκαλύπτονται σε οικισμό και προκύπτουν μέσα από ανασκαφή ώστε να τεκμηριώνεται η χρονολόγησή τους. Οι βραχογραφίες στον Στρόφιλα είναι επίκρουστες ή σκαλιστές, πολλές από αυτές είναι εικονιστικές και μάλιστα με αφηγηματικό χαρακτήρα, ενώ άλλες είναι σχηματικές με περιεχόμενο συμβολικό. Όπως λέει η κυρία Τελεβάντου, έχουν βρεθεί σε διάφορα σημεία του οικισμού, στις πλίνθους της εξωτερικής όψης του τείχους, στον βράχο που βρίσκεται κατά μήκος του, καθώς και σε ένα χώρο ο οποίος θεωρείται ότι είχε λατρευτική χρήση μέσα στον οικισμό.

Τα πλοία

Πρόχους της τελικής νεολιθικής περιόδου (4500-3300 π.Χ.) από τον νεολιθικό οικισμό του Στρόφιλα, Αρχαιολογικό Μουσείο Ανδρου

Στον ριζιμίο βράχο, ο οποίος βρίσκεται πολύ κοντά στην εξωτερική όψη του τείχους, σε μια έκταση περίπου 70 τ.μ., υπάρχει μία παράσταση η οποία πρέπει να ήταν ορατή από το τείχος αλλά και από το έδαφος. Σε αυτήν απεικονίζονται τουλάχιστον 12 πλοία σε διάφορους τύπους και μεγέθη, πολλά ζώα και ένα μεγάλο ψάρι. Το ένα από τα πλοία έχει μήκος 50 εκατοστά, διαθέτει πηδάλιο και ένα αγκιστροειδές εξάρτημα στην πρόρα. Μπροστά του μάλιστα υπάρχει ένα δακτυλιόσχημο σύμβολο, το οποίο θεωρείται ότι δηλώνει τη θεϊκή προστασία. Κάποια άλλα, μικρότερα, πλοία φαίνεται σαν να βρίσκονται σε όρμο, ένα έχει για φορτίο δύο κατσίκια, ενώ δίπλα τους υπάρχει και ένα σκυλί.

Το κυνήγι στην άγρια φύση είναι μια άλλη σκηνή αυτής της παράστασης, όπου κατά ομάδες άγρια ζώα, ενδεχομένως λύκοι ή τσακάλια, κυνηγούν ένα ελάφι. Υπάρχουν όμως και συμβολικά θέματα, όπως αυτό που μοιάζει με ανθρώπινο πέλμα, το οποίο συναντάται και σε βραχογραφίες της υπαίθρου στη Νάξο και έχει ερμηνευθεί ως αστερισμός ή το δακτυλιόσχημο σχήμα που συμπίπτει με αυτό των νεολιθικών περιήλων.

Το πλοίο είναι το κυρίαρχο θέμα και στην παράσταση επί των πλίνθων του τείχους. Περισσότερα από 20 πλοία απεικονίζονται εκεί, μεμονωμένα ή κατά ομάδες. «Τα περισσότερα φαίνεται να έχουν κατεύθυνση προς την πύλη και ίσως να λειτουργούσαν ως οδηγοί για την είσοδο στον οικισμό» λέει η κυρία Τελεβάντου. Η ίδια άλλωστε θεωρεί ότι η μεγάλη σημασία που δίνεται στο πλοίο, σε συνδυασμό μάλιστα με το τείχος, αποδεικνύει ότι αποτελούσε το ιδιαίτερο σύμβολο του Στρόφιλα.

Τα σύμβολα

Η έκπληξη στον Στρόφιλα έρχεται από την τρίτη, μεγάλη επιδαπέδια βραχογραφία στην αίθουσα (100 τ.μ.) ενός εκ των οικοδομημάτων του οικισμού. Πρόκειται άλλωστε, όπως επισημαίνει η ανασκαφέας, για ένα συγκροτημένο χώρο που προοριζόταν για τελετουργικούς σκοπούς. Ένα ιερό δηλαδή. Στο νότιο τμήμα της αίθουσας και μπροστά από το υπερυψωμένο, βαθμιδωτό, πήλινο δάπεδο με μεγάλη λίθινη, κυκλική κατασκευή απλώνεται μία μνημειακή βραχογραφία. Η ανάπτυξή της γίνεται γύρω από μια μακρόστενη εγκοπή στον επίπεδο βράχο, ίσως για προσφορές, όπως λέει η κυρία Τελεβάντου. Στη μία πλευρά της εγκοπής εικονίζεται ένα ψάρι, ενώ στην άλλη υπάρχουν μικρές κοιλότητες σε πυκνή σπειροειδή διάταξη, ένα θέμα το οποίο επαναλαμβάνεται διαρκώς στην παράσταση.

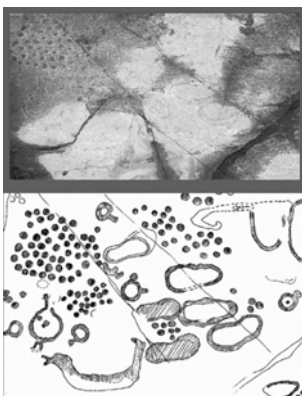
Σε άλλο σημείο της παράστασης βρίσκονται συγκεντρωμένα πολλά πλοία, το ένα από τα οποία μεταφέρει ένα ζώο, ενώ στο κέντρο της εικονίζεται ένα υδρόβιο πτηνό. Τέλος, επαναλαμβάνονται και εδώ το οκτώσχημο θέμα που θυμίζει ανθρώπινο πέλμα και το δακτυλιόσχημο που μοιάζει με τα νεολιθικά περιάπτα, τα οποία θεωρούνται θρησκευτικά σύμβολα που αποδίδουν σχηματικά την ανθρώπινη μορφή και ειδικά τη γυναίκα.

Στον Στρόφιλα εξάλλου βρέθηκαν τέσσερα λίθινα περιάπτα, τα μόνα ως σήμερα στις Κυκλάδες. Πρόκειται για σημαντικό θέμα καθώς αποτελεί ένα είδος κώδικα επικοινωνίας αφού εμφανίζεται αυτή την εποχή από τη Μαύρη Θάλασσα ως την Πελοπόννησο.

«Οι βραχογραφίες, κυρίως αυτές που σχετίζονται με το τείχος, αντικατοπτρίζουν τη μεικτή οικονομία του οικισμού - αγροτική και ναυτική -, ενώ προβάλλουν τη μεγάλη ναυτική δραστηριότητα. Παράλληλα η παρουσία τους σε χώρους συλλογικής χρήσης, όπως το ιερό, φανερώνει την ύπαρξη ενός ήδη διαμορφωμένου εικονογραφικού λεξιλογίου με τη χρησιμοποίηση εικονιστικών θεμάτων, σε συνδυασμό με ένα σύστημα συμβόλων, δηλαδή έναν ανεπτυγμένο και ευρύτερα διαδεδομένο κώδικα επικοινωνίας» λέει η κυρία Τελεβάντου.

Οι περισσότερες από τις βραχογραφίες διακρίνονται με δυσκολία και ανάλογα με τη φωτοσκίαση, γι' αυτό χρειάστηκε να επισημανθούν με κιμωλία. *«Πιστεύω ότι βραχογραφίες αυτού του είδους υπάρχουν και αλλού στις Κυκλάδες, απλώς δεν είχαμε ως τώρα ασκηθεί στην έρευνά τους»* τονίζει η ανασκαφέας.

Ο άνθρωπος της Ανδρου

Αποσπάσματα βραχογραφιών από την επιδαπέδια παράσταση του Ιερού με απεικόνιση κοιλοτήτων σε σπειροειδή διάταξη, υδρόβιου πτηνού, οκτώσχημων και δακτυλιόσχημων («ring idols») θεμάτων

Η Ανδρος από τη νεολιθική εποχή ήδη διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη και διαμόρφωση του πολιτισμού των Κυκλάδων. Αυτό δείχνουν οι ανασκαφές τόσο στον Στρόφιλα όσο και στις θέσεις Μικρογάλι, Βριόκαστρο και Πλάκα, όπου αναπτύχθηκαν οικισμοί. Ο τελευταίος με τα ως τώρα ευρήματα θεωρείται ότι ιδρύθηκε στις αρχές της πρώιμης εποχής του χαλκού και ένα από τα ενδιαφέροντα στοιχεία του είναι οι εκτεταμένες βραχογραφίες με τα ίδια χαρακτηριστικά που υπάρχουν και στον Στρόφιλα.

Μοναδική ανάμεσά τους η σύνθεση στην οποία παριστάνεται σε φυσικό μέγεθος το κεφάλι ανθρώπινης μορφής περιτριγυρισμένο από εικονιστικά και συμβολικά θέματα: ζεύγη βραχιόνων με ανοικτές παλάμες σε στάση επίκλησης ή προσευχής με δακτυλιόσχημο κόσμημα δεμένο στον καρπό κάθε χεριού, μεγάλο καμπυλόσχημο βέλος, ζεύγη σχημάτων που μοιάζουν με ανθρώπινα πέλματα, πλοία και ακτινωτός δίσκος που ενδεχομένως δηλώνει τον Ήλιο. *«Η Ανδρος με τη μεγάλη οικιστική ανάπτυξη και ιδίως με τον Στρόφιλα, ο οποίος ως τώρα είναι μοναδικός ως προς το μέγεθος και τη διατήρησή του στις Κυκλάδες, αναμφισβήτητα διαδραμάτισε ξεχωριστό ρόλο στη διαμόρφωση του νεολιθικού πολιτισμού στον χώρο αυτόν»* λέει η κυρία Τελεβάντου.